

VALOAREA DOCUMENTAR-ISTORICĂ A FONDULUI ARHIVISTIC “MIRON CRISTEA”

Ioana Burlacu, Cristina Dinu

Mărturiile privitoare la activitatea extrem de bogată a lui Miron Cristea, precum despre complicatul context socio-etno-politic al timpului său sunt de-a dreptul impresionant de numeroase - de la aparent insignifiante tăieturi din ziare și publicații întregi, însemnări creionate în fugă și note, la scrisori, fotografii, manuscrise, circulare, rapoarte, proiecte de legi și sfârșind cu Constituția din 1938 ...

S-a născut la data de 18 iulie 1868 în Toplița Română, într-o familie de țărani, primind numele de Elie. Cu cel de Miron a fost investit la 34 de ani, când s-a călugărit, în 1902. A urmat școala primară în Toplița, liceul săsesc din Bistrița, liceul românesc din Năsăud. Aici, în clasa a VIII-a, în anul școlar 1886-1887, a fost președinte al Societății de Lectură Virtus Romana Rediviva. Încă în această perioadă se ocupă cu studiul literaturii și publică încercări literare în revista Familia. În toamna lui 1887, se înscrie la Seminarul Teologic al Mitropoliei din Sibiu, unde, în ultimul an de studii, ajunge președinte al Societății Culturale Andrei Șaguna. Cariera publică și-o începe ca învățător la Orăștie, în anul 1891. Este trimis apoi în anul următor, de mitropolitul Sibiului, Miron Românul, să studieze literele și filozofia la Universitatea din Budapesta. În acest interval, ia parte activă la toate manifestațiile studențești, colaborând, totodată, la publicațiile Tribuna, Dreptatea, Telegraful, Gazeta Transilvaniei. O atitudine națională deosebit de dărză a avut în ceea ce privește procesul Memorandumului, în 1894. La 18 mai 1895, la Universitatea din capitala ungară, este declarat doctor în filozofie și filologie modernă.

Fără a greși, bineînțeles, de la un moment dat, avem de-a face cu un cadru indiscutabil mult mai larg, am putea spune că Miron Cristea este comparabil cu cel care se odihnește în veac la Rășinariii Sibiului, mitropolitul Transilvaniei, Andrei Șaguna.

Până în 1918, anul Marii Uniri de la Alba Iulia, Miron Cristea intră în centrul atenției ca luptător neostenit și temerar pentru drepturile românilor de pe pământul transilvan, pentru propășirea lor culturală și spirituală. Ascensiunea sa în ierarhia bisericească și în viața politică a țării atinge vârful piramidei. Episcop de Caransebeș... Mitropolit Primat... Patriarh, primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române... membru în Consiliul de Regență (ales în 1927)... în 1938, prim ministru...

Se ridică dintre pământeni, să intre în eternitate, în ziua de 6 martie 1939, la Cannes¹...

Miron Cristea a scris “Istoricul Catedralei Greco-Ortodoxe Române din Sibiu”, “Iconografia și întocmirile din Biserica Răsăriteană”. O carte - colecție de proverbe etc.

Fondul “Miron Cristea”, teaurizat în Arhivele Naționale din București, este măsurat la aproape 2 metri liniari, însumând 50 de unități arhivistice - în limbile română, franceză, engleză, germană, polonă, rusă, cehă, sârbă, greacă. În acest fond se află și teza de doctorat a lui Miron Cristea, intitulată “Viața și opera lui Mihai Eminescu”, o lucrare pertinentă pentru timpul în care a fost elaborată. În treacăt, merită reținut faptul că oamenii care au stat cândva în fruntea țării s-au aplecat cu acribie și devotament asupra cărții de aur a clasicilor noștri. Fondul Miron Cristea include, de asemenea, interesante documente statistice având ca obiect etniile din Transilvania, o însemnare autografă cu membrii ai Partidului

Național Român, circulare către preoți și învățători în legătură cu ordinul ministrului maghiar al Cultelor și Instrucțiunii cu privire la limba de predare în școlile nemaghiare, episcopul de Caransebeș, exprimându-și cu acest prilej convingerea că românii transilvăneni nu și-au pierdut credința din strămoși. Merită să fie, totodată, menționată circulara din 1914, potrivit căreia băieții ce au absolvit 6 clase primare, cu examen, au drept de vot la alegerea deputaților în dietă. Atrage luarea aminte și circulara ce anunță înstituirea unei "dări culturale" din partea tuturor intelectualilor români din Transilvania.

Momentul Marii Uniri de la 1 decembrie 1918 este prins în numeroase fotografii cu Adunarea Națională de la Alba Iulia și cu delegația care i-a predat regelui Ferdinand I al României Hotărârea acelei istorice Adunări...

O serie mare de documente se referă la: structura organizatorică a Bisericii Ortodoxe Române, donări de carte, înființarea Muzeului Mitropoliei, lucrările Sfântului Sinod, relațiile patriarhului Miron Cristea cu înalți prelați ortodocși străini și altor religii, congrese bisericesti, Concordatul cu Vaticanul... Apoi, pastorale, cuvântări, conferințe, multă corespondență, indemnuri către lucrătorii de pe ogoare, articole apărute în presă, însemnări, acte emise după Unirea din 1918 în legătură cu predarea religiei în școli, Imnul Patriarhal și Imnul la încoronarea regelui Ferdinand și a reginei Maria. Alte documente privesc fondarea Academiei de Muzică Religioasă, reforma învățământului teologic, programa învățământului teologic...

Este dificil a cuprinde un asemenea fond într-o înșiruire de genul celei pe care am parcurs-o. Greutatea nu o dau atât titlurile, ci substanța documentelor. Ar fi destul să reținem sensul sentinței: "Non scholae sed vitae discimus". Adică, nu se învață pentru școală, ci pentru viață, nu de dragul notei pe care o dă dascălul, ci pentru folosința cunoștințelor dobândite, întru binele personal și al obștei, al neamului². Iată, prin urmare, de ce suntem obligați, pur și simplu, a recurge și la conținutul crud neiertător - pentru a reflecta și mai bine concepția cărturarului scânteietor, omului politic remarcabil, care a fost patriarhul Miron Cristea.

Așa, de pildă, Miron Cristea, ca și marele mitropolit Andrei Șaguna, este profund îngrijorat de situația românilor din ținuturile considerate secuiești, români care, de secole, trăiesc marea dramă, tragedia deznaționalizării silită, a trecerii lor cu forța la confesiunea catolică. Numeroase documente păstrate în arhiva primului patriarh al Bisericii Ortodoxe Române conțin informații tulburătoare despre acest proces intensificat în ultimele 2 secole. Aflăm astfel că pe frontispiciul primăriei din comuna Vlăhița (numită sub regimul de dinainte de anul 1918 Olahfalu) există o inscripție în maghiară, în care se amintește că această comună a fost întemeiată în anul 1200, iar ultimul ei judecător regesc a fost românul Gheorghe Ștefan³. O altă informație relevă că în toate satele românești secuizate, de la 1700 încoace, au rămas bisericile românilor, în mare parte ruinate și fără de creștințioși, unele, catolicizate. Bisericile românilor din comunele Târgu Secuiesc, Turia, Micfalău, Lueta, Dealu, Filea și altele au suferit o tragică profanare, deoarece picturile lor vechi au fost acoperite cu straturi de var, iar în locul lor, a sfântelor icoane românești, s-au așezat scene din vremea invaziei maghiare⁴.

Într-o cuvântare rostită în anul 1937, la aniversarea profesorului A. C. Cuza, I.P.S. Patriarh Miron Cristea arată, cu amărăciune, că în cele trei județe locuite de secui în Transilvania, mult peste jumătate din toți locuitorii acestor județe sunt români maghiarizați - mai cu seamă în timpul din urmă. Unii nu mai au nici o conștiință etnică, iar la alții abia de mai licărește o firavă urmă a apartenenței lor la așa numita "religie românească"⁵. Pentru a preîntâmpina și contracara acest proces, Miron Cristea probează găsirea unor soluții concrete, pe care le va etala într-un memoriu înaintat la 9 mai 1934 președintelui guvernului român⁶.

Pledând, autorul pornește de la ideea că în întreaga "Regiune Secuiască" nu-i bine a se face politică de partid, ci că trebuie desfășurată o politică națională, bine precizată, pe care să o aprobe toate partidele românești și s-o execute până când românii pierduți vor reveni la matca lor. În memoriu se propune un program de acțiune bine precizat, care să aibă în vedere situația religioasă, culturală, socială, economică și politică din zonă. Pentru aceasta Miron Cristea solicită ca la alcătuirea programului să participe delegați din cele 3 județe, iar la înfăptuirea lui să se angajeze toate instituțiile țării. În acest scop se vor trimite preoți misionari și învățători bine pregătiți și cu tragere de inimă pentru munca ce-i așteaptă și, de asemenea, vor fi numiți numai funcționari și magistrați bine probați și cu o moralitate impecabilă. Se va intensifica acțiunea de clădire și înființare de grădinițe de copii, școli primare, școli de economie casnică, școli de agricultură, de meserii, cu forțe didactice conștiente de demnitatea și menirea lor. Trupe de artiști și coruri bune vor cerceta toate centrele mai mari secuizate, dând reprezentații artistice corespunzătoare, pentru redeșteptarea și întărirea conștiinței românești. Mai presus de toate, se sublinează în memoriu, trebuie folosit cel mai puternic mijloc de recâștigare a poporului maghiarizat: Biserica Ortodoxă. Va trebui să fie ridicate biserici ortodoxe, unde se vor putea aduna mulți români pierduți, dar reînviați în toată puterea statului, a bisericii și a organelor lor, căci a lăsa în voia soartei această importantă chestiune de cel mai mare interes național ar fi o gravă greșală.

Vasta cultură teologică, filozofică, literară, istorică, economică, grefată pe o mare inteligență și un talent deosebit, nu-l putea ține de o parte de viața culturală a patriei. Teatrul, de pildă, nelăsându-l indiferent, conferința rostită la Blaj în 1911 (sărbătorile Astrei), cu privire la "rolul teatrului" fiind, în acest sens, plină de învățăminte ce nu-și vor pierde actualitatea.

"Între așezămintele de cultură ale unui popor, teatrul național trebuie să ocupe un loc de frunte, care, dacă teatrul e bine condus, poate să decidă o școală din cele mai importante pentru creșterea și entuziasmarea maselor mari ale poporului, o școală care ne mobilizează ca oameni, o școală care evocă și reprezintă faptele glorioase ale strămoșilor, înălțându-ne virtuțile cetățenești cu toate semnificațiunile iubirii de patrie și de neam, o școală care mai presus de toate, contribuie la formarea caracterelor, fără de care nici un popor nu mai poate ajunge la creanga verde"⁷.

În aceeași ordine de idei, dar în alt plan al strădaniilor sale de educator al poporului, readucem în memorie cuvintele rostite de Miron Cristea în anul 1921, la centenarul marelui bărbat Ion Brătianu.

"Mormintele oamenilor mari trebuie să fie o școală creatoare de energii pentru generațiile tinere ale neamului nostru. La aceste morminte îngenunchierea înseamnă înălțare, rugăciunea creștinească, înseamnă reculegere și înseninare, iar adevărata recunoștință este ca o mireasmă care răcorește sufletele și îndrumă spre ideal și muncă"⁸.

Chiar și din aceste grăbite spicuiți se poate lesne înțelege că Miron Cristea a fost un mare luptător pentru adevăr și dreptate, un strălucit pedagog al națiunii române. El a încercat, și în bună măsură a izbutit, să intervină și în politică, drept depozitar al unei conștiințe morale pilduitoare și purtând nestinsă în inimă și gând flacăra iubirii de patrie.

Încheiem cu un sugestiv și la zi răspuns dat de Miron Cristea politicianilor care aduceau oricărui guvern nenumărate imputări și critici, adeseori nefondate:

"Nu începe îndoială că cei care conduc țări și popoare, în cursul grelei munci ce o dezvoltă, pot să facă și greșeli, chiar în împrejurări deplin normale, căci numai acela nu greșește în viața lui, care nu face nimic, dară a scoate vecinic la iveală numai greșelile și încă a le mări în fața marelui public este, nu o greșală, ci un mare păcat național și social. Unde asemenea bârâfitori și răi patrioți au găsit urechi deschise, s-au produs, pe lângă celelalte

necazuri, și mai mari valuri de nemulțumiri care au sporit și mai mult situația destul de dificilă, ba în unele țări poporul, fără prevedere de viitor, s-a dat la neorânduiești care au dus țara dimpreună cu el însuși la marginea prăpastiei”⁹.

NOTE

1. Arhivele Naționale București, Fond “Miron Cristea”, dosar 40, f. 109 și următoarele.
2. *Ibidem*, dosar 8, f. 114.
3. *Ibidem*, dosar 38, extras din ziarul “Glas Românesc în regiunea secuizată”.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*, dosar 40, f. 194.
6. *Ibidem*, dosar 38, f. 82-83.
7. *Ibidem*, dosar 40, f. 200.
8. *Ibidem*, f. 196.
9. *Ibidem*, dosar 10, f. 28.

THE HISTORIC DOCUMENTARY VALUE OF “MIRON CRISTEA” ARCHIVES FUND (Summary)

“Miron Cristea” Archives Fund found in The National Archives from Bucharest, meaning 50 archives units - in Romanian, French, English, German, Polish, Russian, Czechoslovakian, Serb, Greek - contain testimony concerning the very rich and ample activity of Miron Cristea (1863-1931) and about the complicated socio-ethno-political context of his time.

There are very numerous documents concerning Miron Cristea's activity as a continuous and audacious fighter for the Romanian's rights on the Transylvanian land, for their cultural and spiritual progress, as priest and Bishop of Caransebeș, Archbishop, First Patriarch of the Orthodox Church of Romania - a member in the Regency Council and a prime minister in 1939.

The study of the documents point out to the fact that Miron Cristea was a great fighter for truth and justice, having an exemplary moral consciousness and an admirable love for his country.